

VLADIMÍR VOCHOČ (1894-1985) ODKAZ ČESKOSLOVENSKÉHO PRÁVNÍKA A DIPLOMATY

VLADIMÍR VOCHOČ (1894-1985) THE LEGACY OF A CZECHOSLOVAK LAWYER AND DIPLOMAT

*Jakub Handrlica*¹

<https://doi.org/10.33542/SIC2024-1-06>

ABSTRAKT

Osobnost Vladimíra Vochoče je veřejnosti známá zejména v souvislosti s jeho činností na československém konzulátu v Marseille, kde na přelomu třicátých a čtyřicátých let 20. století vydal cestovní doklady řadě lidí pronásledovaných nacistickým režimem a tím jim umožnil vycestování přes Španělsko a Portugalsko do zámoří. V r. 2016 byl za tuto činnost vyznamenán oceněním Spravedlivý mezi národy. Vladimír Vochoč se ovšem vedle své diplomatické kariéry na československém ministerstvu zahraničních věcí věnoval také akademické činnosti jako soukromý docent pražské právnické fakulty. Vedle autorství několika monografií byl také autorem řady slovníkových hesel ve Slovníku veřejného práva československého. Jeho literární dílo má široký záběr a zahrnuje nejenom témata, patřící do mezinárodního práva, ale také s těmito tématy související problémy práva vnitrostátního. V tomto roce uplyne od narození této polozapomenuté osobnosti československé právní vědy sto třicet let. Tento příspěvek stručně připomíná nejenom jeho pohnuté životní osudy, ale také vybraná literární díla a jeho odkaz pro dnešní právní nauku.

ABSTRACT

The figure of Vladimír Vochoč became known to general public mainly with respect to his activities in the late 1930s, when acting as a Czechoslovak consul in Marseille, he saved the lives of many refugees by issuing them travel passports. For these achievements, he was awarded the Righteous Among the Nations award by the Government of the State of Israel in 2016. The fact is, however, that apart from his diplomatic career with the Ministry of Foreign Affairs, Vladimír Vochoč was also active in the academic community as a Fellow at the Faculty of Law, Charles University in Prague. He authored monographs on the Paris Peace Treaties and on citizenships within the newly born Czechoslovak Republic. He also contributed to the monumental Lexicon of Public Law in Czechoslovakia with several entries, dealing with both the problems of international public law and domestic law. The anniversary of the 130 years since his birth is a salient occasion to briefly address the extraordinary life of Vladimír Vochoč, his literary work and the legacy he left for recent legal scholarship.

I. ÚVOD

V lednu 2023 byl v americkém Kongresu předložen návrh zákona, na jehož základě má být udělena zlatá medaile Kongresu šedesáti zahraničním diplomatům, kteří se v době druhé světové války zasloužili o záchranu židovských uprchlíků.² V návrhu zákona figuruje i jméno československého diplomata Vladimíra Vochoče, který vydal na československém konzulátu

¹ Prof. JUDr., Ph.D., DSc., Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Praha, Česká republika
Charles University, Faculty of Law, Prague, Czech republic.

² A Bill to award a Congressional Gold Medal to 60 diplomats, in recognition of their bravery and heroism during the Holocaust. H. R. 537. Návrh byl předložen republikánskou kongresmankou Marií Elvirou Salazarovou.

v Marseille několik desítek cestovních pasů. Tyto doklady umožnily zejména židovským uprchlíkům vycestovat přes neutrální Španělsko a Portugalsko dále do zámoří - zejména do Spojených států amerických a do zemí Latinské Ameriky. Záznamy dnes již neumožňují dohledat, kolika jednotlivcům V. Vochoč československé cestovní pasy vydal.³ Známe ovšem konkrétní jména několika z těch, které jím vydaný československý pas zachránil před nacistickým pronásledováním. Byl jím např. novinář a historik Konrad Heiden⁴, básník Walter Mehring⁵, spisovatel Leonhard Frank⁶, kunsthistorik Artur Schuschnigg⁷, nebo byzantolog Ernst Stein.⁸ Držitelem Vochočem vydaného československého pasu byl i hrdina francouzského odboje Jean Moulin⁹, který ovšem tento cestovní doklad k emigraci nepoužil.

V uplynulých letech se stala diplomatická činnost V. Vochoče během jeho působení na marseilleském konzulátu opět předmětem pozornosti. V r. 2016 byl V. Vochoč za svou činnost na československém konzulátu v Marseille *in memoriam* vyznamenán cenou Spravedlivý mezi národy.¹⁰ Jeho životní osud následně na stránkách svého románu *Symfonie o novém světě* připomněla Lenka Hornáková-Civade.¹¹ Jeho činnost byla také předmětem zájmu jiných autorů, mapujících osudy židovských uprchlíků během druhé světové války.¹² V lednu 2024 byla v Marseille za účasti starosty města, českého a slovenského velvyslance ve Francii slavnostně odhalena památná deska, která Vochoče připomíná.¹³ V úvodu tohoto článku zmíněný návrh zákona o udělení zlaté medaile amerického Kongresu je prozatím posledním projevem tohoto znovuoobnoveného zájmu o osobnost Vladimíra Vochoče. V návrhu V. Vochoč figuruje bok po boku jiných – dnes mnohem známějších – osobností, jakými jsou např. Angelo Giuseppe Roncalli¹⁴, Aristides de Sousa Mendes¹⁵, nebo Čiune Sugihara.¹⁶

³ Srov. HÁJEK, A. JUDr. Vladimír Vochoč. Československý konzul v Marseille 1938 – 1941. Rigorózní práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2009 (vedoucí práce: Prof. PhDr. Jan Kuklík, CSc.), s. 19.

⁴ Konrad Heiden (1901-1966), německý novinář a historik, kritik nacistické ideologie a režimu, ve francouzském exilu vedl kampaň za udělení Nobelovy ceny míru Carlu von Ossietzkemu, v r. 1940 emigroval přes Lisabon do Spojených států amerických, kde vydal později často citovanou monografii *Der Führer – Hitler's Rise to Power*.

⁵ Walter Mehring (1896-1981), německý básník a přívrženec dadaistického hnutí, jako odpůrce nacistické ideologie byl jedním z autorů, jejichž knihy byly veřejně spáleny v květnu 1933, v r. 1940 emigroval do Spojených států amerických, kde pracoval ve filmářské společnosti Metro-Goldwyn-Mayer.

⁶ Leonhard Frank (1882-1961), německý scénárista a spisovatel, pacifista, jako odpůrce nacistické ideologie byl jedním z autorů, jejichž knihy byly veřejně spáleny v květnu 1933, v r. 1940 emigroval do Spojených států amerických.

⁷ Artur Schuschnigg (1904-1990), rakouský kunsthistorik, mladší bratr rakouského spolkového kancléře Kurta Schuschnigga, po válce vedl hudební oddělení rakouského státního rozhlasu.

⁸ Ernst Stein (1891-1945), rakouský byzantolog a historik pozdního starověku, hostující profesor na univerzitách v Bruselu a v New Yorku, řádný profesor byzantologie na Katolické univerzitě v Lovani, v r. 1940 emigroval do Švýcarska, kde až do své smrti vyučoval na ženevské univerzitě.

⁹ Jean Moulin (1899-1943), francouzský úředník, prefekt departementů Aveyron a Eure-et-Loir, pověřen Charlesem de Gaullem vedením odboje proti německé okupaci Francie, v r. 1943 zatčen a umučen německým Gestapem.

¹⁰ Srov. MARXOVÁ, A. „Soudil jsem jinak...“ – československý diplomat V. Vochoč mezi Spravedlivými. In: *Roš chodeš*, Roč. 78, č. 11 (2016), s. 14-15 a 23.

¹¹ Román byl nejprve publikován ve francouzštině jako HORNÁKOVÁ-CIVADE, L. *La Symphonie du nouveau monde*. Paris: Alma Édition, 2019 a následně v češtině jako *Symfonie o novém světě*. Praha: Argo, 2020.

¹² Srov. MOORE, B. *Survivors: Jewish Self-Help and Rescue in Nazi-Occupied Western Europe*. Oxford and New York City: Oxford University Press, 2010, s. 132-136, ISENBERG, S. *A Hero of our own. A story of Varian Fry*. Lincoln: iUniverse, 2021, s. 26-27.

¹³ Knihovna honorárního konzulátu České republiky v jihofrancouzské metropoli dnes nese čestný název *Knihovna Vladimíra Vochoče*.

¹⁴ Angelo Giuseppe Roncalli (1881-1963), apoštolský delegát pro Řecko a Turecko v letech 1935 až 1944, během svého diplomatického působení dokázal zabránit Turkům ve vydání několika set židovských uprchlíků zpět do Německa. V letech 1958 až 1963 byl 261. papežem katolické církve jako Jan XXIII.

¹⁵ Aristides de Sousa Mendes (1885-1954), v letech 1938 až 1941 portugalský generální konzul v Bordeaux, který od května do června 1940 vydal portugalská tranzitní víza tisícům uprchlíků. V r. 1967 jej Izrael za jeho činy ocenil titulem Spravedlivý mezi národy.

¹⁶ Čiune Sugihara (1900-1986), v letech 1939 až 1940 japonský vicekonzul v Litvě, během svého tamního působení pomohl uprchnout několika tisícům Židů, kterým vystavil tranzitní víza do Japonska. V r. 1985 jej Izrael za jeho činy ocenil titulem Spravedlivý mezi národy.

Široké veřejnosti je osobnost V. Vochoče známá zejména s ohledem na jeho činnost během druhé světové války. Byl ovšem současně soukromým docentem¹⁷ naší pražské právnické fakulty a autorem řady odborných publikací. K těm z nás, kdo se zajímají o veřejné právo, dodnes V. Vochoč promlouvá svými slovníkovými hesly, jimiž přispěl do monumentálního *Slovníku veřejného práva československého*. Jím zpracovaná témata vynikají nejenom kvalitou svého zpracování, ale také rozsáhlými referencemi na dobovou cizojazyčnou literaturu. Cílem tohoto mého příspěvku je tuto výjimečnou osobnost meziválečné právní nauky připomenout nejenom české, ale i slovenské právnické veřejnosti. Můj příspěvek bude rozdělen do tří částí. Nejprve krátce představím klíčové události Vochočova života. Následně bude pozornost věnována jeho odborné literární činnosti, a to prostřednictvím analýzy jeho vybraných literárních děl. V návaznosti na to se budu věnovat otázce, v čem spočívá hlavní odkaz jeho literárního díla pro současnou právní nauku.

Věřím, že tento příspěvek bude důstojným připomenutím si Vochočovy osobnosti u příležitosti sto třiceti let od jeho narození.

II. CURRICULUM VITAE

Vladimír Vochoč se narodil 14. července 1894 v Třebechovicích pod Orebem, kde jeho otec Otakar Vochoč působil jako železniční úředník. O. Vochoč se v této době angažoval v hnutí pokrokařů, blízkém Tomáši G. Masarykovi, které se r. 1900 ustavilo jako Česká strana lidová (neboli *Realistická strana*). V r. 1911 neúspěšně kandidoval do Říšské rady. Středoškolské vzdělání V. Vochoč získal v různých místech otcova působení – nejprve v Praze a posléze v Jičíně, kde v r. 1913 složil s vyznamenáním maturitní zkoušku. Vysokoškolská studia V. Vochoč absolvoval v letech 1913 až 1918 na pražské právnické fakultě. Během studií jej nejvíce ovlivnily přednášky z mezinárodního práva, vedené průkopníkem tohoto oboru u nás, profesorem Antonínem Hobzou. V letech 1915 až 1916 navštěvoval také přednášky na univerzitách v Berlíně, Vídni, Lipsku a v Halle. Doktorem práv byl V. Vochoč promován na pražské právnické fakultě dne 29. července 1918.¹⁸ Již během svých studií se V. Vochoč seznámil s Edvardem Benešem, který v té době působil na Univerzitě Karlově jako soukromý docent.

V březnu roku 1919 byl čerstvě dostudovaný právník V. Vochoč E. Benešem jako ministrem zahraničí nově zřízené Československé republiky, povolán do Paříže, kde probíhala mírová konference a byl zde přidělen jako atašé k československému vyslanectví. Jako atašé měl V. Vochoč především za úkol vyřizovat každodenní agendu vyslanectví a československým delegátům na konferenci pomáhal s překlady.¹⁹ V listopadu 1919 se V. Vochoč stal tajemníkem československého vyslanectví v Bruselu, kde působil do prosince 1920, kdy zažádal ze zdravotních důvodů o návrat do Prahy.²⁰

Od r. 1921 působil v právní sekci ministerstva zahraničních věcí, kterou založil a v této době i řídil jeho bývalý vyučující, profesor A. Hobza. V r. 1923 byl V. Vochoč členem delegace, která Československou republiku zastupovala v Haagu v mezinárodní arbitráži o spíšskou obec Javorina. Následující rok se účastnil mezinárodní arbitráže o území obce Šomošská Nová Ves

¹⁷ Za starého Rakouska a následně v meziválečném Československu byla výuka na vysokých školách zajišťována primárně profesory, kteří byli ve služebním poměru ke státu, dále pak docenty (od lat. *docere* – vyučovat). Soukromým docentem se stával akademik na základě rozhodnutí profesorského sboru po formální habilitaci. Soukromý docent ve služebním poměru ke státu nebyl, měl ovšem obdobně jako profesori nárok na tzv. kolejně (vzhledem k odlišné denotaci tohoto pojmu tehdy a dnes je nutno připomenout, že se nejednalo o příjem z ubytování vysokoškolských studentů, ale o poplatek studentů za navštěvování přednášek – *collegii*). Po dobu čekání na uvolněnou profesorskou stoličku se soukromý docent musel obvykle žít sám v paralelním povolání, což ve své podstatě zajišťovalo provázanost výuky s praxí.

¹⁸ Srov. HÁJEK, A., op. cit., s. 23.

¹⁹ Ibid, s. 26.

²⁰ Ibid, s. 27.

(Šomošová).²¹ V této době současně působil jako místopředseda Československého sdružení pro právo mezinárodní, které v r. 1928 reprezentoval na mezinárodním kongresu ve Varšavě. Ve 30. letech minulého století byl dvakrát pověřen řízením československých vyslanectví v době nepřítomnosti řádného vyslance - v letech 1932 až 1935 řídil československé vyslanectví v Tiraně, v r. 1937 pak československé vyslanectví v Kaunasu.²² Mezi jeho další aktivity v tomto období lze zmínit jeho působení v oblasti nově vznikajícího leteckého práva, a to především v organizaci CITEA (*Comité International Technique d'Experts Juridiques Aériens*) a CINA (*Commission International Navigations Aérienne*).²³

V r. 1938 se V. Vochoč stal československým konzulem v jihofrancouzské Marseille. V této destinaci jej zastihli osudové události konce 30. let minulého století: Mnichovský diktát, vznik druhé československé republiky a okupace českých zemí nacistickým Německem v březnu 1939. V návaznosti na ní byl V. Vochoč z ústředí vyzván, aby – stejně jako jiní diplomatičtí zástupci Československé republiky v zahraničí – marseillský konzulát předal německým úřadům.²⁴ Stejně jako tehdejší československý vyslanec v Paříži Štefan Osuský, i V. Vochoč toto učinit odmítl, což vysvětlil ve své depeši československé vládě v Londýně následovně: „Zůstalo po 15. březnu jenom málo emanací československé suverenity. Zůstaly právě jen některé vyslanectví a konzuláty, aby nadále nejenom zastupovaly státní zájmy jako doposud, ale aby nyní samy a přímo výlučně představovaly holou existenci státu.“²⁵ Jak ze strany francouzských úřadů, tak i následně (po porážce Francie v červnu 1940) ze strany úřadů vichistického režimu byla existence československého konzulátu v Marseille mlčky tolerována. Právě v tomto období V. Vochoč vydal československý pas doposud nezjištěnému počtu emigrantů, kterým jinak z politických, nebo rasových důvodů hrozilo ze strany německých orgánů zatčení. Díky spolupráci V. Vochoče s konzuláty Portugalska a Číny byly vydané pasy opatřovány portugalskými a čínskými vízy.²⁶ V březnu 1941 byl V. Vochoč zatčen vichistickou policií a internován na francouzském venkově. Činnost československého konzulátu v Marseille tím byla ukončena. Z internace se mu podařilo uprchnout a přes Lisabon se dostal do Londýna, kde strávil zbytek války.

Po konci druhé světové války byl V. Vochoč jmenován československým delegátem na ustanovující konferenci OSN v San Francisku, kde pracoval od dubna do června 1945.²⁷ V listopadu 1947 byl ještě ustanoven právním poradcem albánské vlády v jejím sporu s Velkou Británií, týkajícího se Korfské úžiny.²⁸ V r. 1953 byl V. Vochoč zatčen a v roce následujícím odsouzen ve vykonstruovaném procesu se skupinou kolem bývalého reprezentanta francouzské automobilky Renault v Československu Karla Salače na třináct let vězení.²⁹ Z výkonu trestu byl propuštěn na amnestii v r. 1960. V r. 1964 byl rehabilitován, zemřel v r. 1985. Uznání za

²¹ Zatímco spišská obec Javorina zůstala v důsledku mezinárodní arbitráže součástí meziválečného Československa, Šomošská Nová Věc (dnes Somoskőújfalú) byla v r. 1924 postoupena Maďarskému království. Podle dnešního správního dělení Maďarska patří do Novohradské župy (obvod Salgótarján).

²² Kaunas byl (oficiálně prozatímním) hlavním městem meziválečné Litvy, protože její historická metropole Vilnius byla v období let 1919 až 1939 součástí Polska.

²³ Srov. HÁJEK, A., op. cit., s. 30.

²⁴ Ibid, s. 33.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid, s. 71.

²⁷ Ibid, s. 112.

²⁸ Incident v Korfském průlivu patřil mezi první námořní incidenty studené války. Byl vyvolán rozhodnutím britského loďstva odminovat úzký průliv mezi nejjižnějším cípem Albánie a řeckým ostrovem Korfu, který Velká Británie považovala za mezinárodní vody. Proti tomu vystoupila komunistická vláda Albánie, která s argumentem, že britské loďstvo neoprávněně vstoupilo do albánských teritoriálních vod. Během incidentu došlo k potopení britského plavidla dělostřeleckou palbou z albánské pobřežní posádky. Na tomto místě lze uvést, že Vochočovo angažmá v této kauze bylo reflektováno i v soudobé odborné literatuře, srov. např. HUDSON, M. The Corfu Channel Case. In: *American Bar Association Journal*, Roč. 34, č. 6 (1948), s. 467-470. V nedávné době se Korfský incident, vč. role Vladimíra Vochoče, stal opět předmětem zájmu albánské historiografie, srov. např. LALAJ, A. Të fshehtat djegëse të incidentit të Kanalit të Korfuzit (The The thorny secrets of the Corfu Channel Incident). In: *Studime Historike*, č. 3/4 (2010), s. 87-115.

²⁹ Srov. HÁJEK, A., op. cit., s. 126.

svou činnost³⁰ během výkonu své konzulské funkce v Marseille se dočkal teprve *in memoriam* po pádu komunistického režimu.

III. LITERÁRNÍ ČINNOST

Jméno V. Vochoče dnes ve veřejném prostoru rezonuje zejména s ohledem na to, že byl vládou Státu Izrael v r. 2016 za svoji činnost na československém konzulátu v Marseille vyznamenán oceněním *Spravedlivý mezi národy*. V. Vochoč se ovšem vedle své diplomatické dráhy intenzivně věnoval i dráze akademické. Jeho první publikací, ve které reflektoval své zkušenosti z mírové konference v Paříži, byla krátká monografie s názvem *Mírové smlouvy 1919-1920*.³¹ V ní podal základní přehled mírových smluv, uzavřených s Německem, Rakouskem, Maďarskem, Bulharskem a s Tureckem po první světové válce, a to zejména s ohledem na řešení státních hranic a občanství nástupnických států. Zatímco tuto publikaci lze dnes dohledat spíše jenom v archivech specializovaných knihoven, příspěvky V. Vochoče v monumentálním *Slovníku veřejného práva československého* jsou – také díky reprintu *Slovníku* ve vydavatelství Eurolex Bohemia z r. 2000 – dostupné o poznání lépe.³² V. Vochoč do *Slovníku* přispíval celé meziválečné období. Prvním jeho příspěvkem bylo relativně stručné slovníkové heslo, pojednávající o anexi cizího území.³³ V prvním svazku *Slovníku* figurují ještě čtyři další Vochočova hesla. Pojednávají o územní cesi (postoupení části státního území jinému státu)³⁴, o pravomocích delimitačních komisí, ustanovených za účelem stanovení průběhu státních hranic³⁵, o diplomatických zástupcích³⁶ a konečně o vynětí specifických osob z aplikační sféry předpisů vnitrostátního práva (exteritorialitě).³⁷ V průběhu třicátých let V. Vochoč napsal ještě čtyři další slovníková hesla. Do druhého svazku *Slovníku* přispěl hesly o konceptu odpovědnosti států v mezinárodním právu³⁸ a o nabývání státního občanství opcí.³⁹ Ve třetím svazku najdeme jeho slovníkové heslo, pojednávající o československých přístavních pásmech v Hamburku a ve Štětíně.⁴⁰ V obou případech se jednalo o pásma, jejichž pronájem byl realizován Československem na základě ustanovení Versailleské mírové smlouvy a to na 99 let. Zatímco v severoněmeckém Hamburku má Česká republika tento bezcelní prostor v přístavu pronajat dodnes, pronájem ve štětínském přístavu byl z ekonomických důvodů ukončen v r. 1955 a pásmo bylo Československem vráceno zpět pod polskou správu. Konečně

³⁰ Zejména po únoru 1948 byly tyto aktivity komunistickým aparátem vykreslovány jako zneužití úřední funkce a V. Vochoč byl křivě obviňován z toho, že československé pasy vydával za úplatu a k vlastnímu obohacení. Tyto výtky ovšem nebyly ničím novým, protože s negativním ohlasem se jeho činnost setkala již ze strany československé exilové exekutivy. Např. československý vyslanec ve Spojených státech amerických Vladimír Hurban uváděl, že vydáváním pasů židovským emigrantům ohrozil důvěryhodnost československých cestovních dokladů a tím vážně poškodil zájmy československé vlády v exilu. Srov. HÁJEK, A., op. cit., s. 75.

³¹ Srov. VOCHOČ, V. *Mírové smlouvy 1919-1920*, Praha: Vydáno péčí Ministerstva školství a národní osvěty ve Státním nakladatelství, 1924.

³² V poznámkovém aparátu budu ovšem odkazovat na původní vydání *Slovníku* v nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer z let 1929 až 1938.

³³ Srov. VOCHOČ, V. Aneксе. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek I.*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1929, s. 69.

³⁴ Srov. VOCHOČ, V. Cese územní. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): Op. cit., s. 154-155.

³⁵ Srov. VOCHOČ, V. Delimitační komise. In: op. cit., s. 329-333.

³⁶ Srov. VOCHOČ, V. Diplomatické zástupci. In: op. cit., s. 369-389.

³⁷ Srov. VOCHOČ, V. Exteritorialita. In: op. cit., s. 571-594.

³⁸ Srov. VOCHOČ, V. Odpovědnost státu (mezinárodně). In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek II.*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1932, s. 1063-1073.

³⁹ Srov. VOCHOČ, V. Opce v právu mezinárodním. In: op. cit., s. 1182-1192.

⁴⁰ Srov. VOCHOČ, V. Přístavní pásma československá v Hamburku a Štětíně. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek III.*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1934, s. 698-707.

úplně poslední slovníkové heslo z pera V. Vochoče se týkalo tématu odzbrojení⁴¹ a bylo otištěno ve čtvrtém svazku *Slovníku*, který vyšel v r. 1938.

Již ve své první knižně vydané monografii o pařížských mírových smlouvách se V. Vochoč věnoval otázkám změn státních hranic a s tím souvisejícím problémům změn státního občanství. Toto téma později dále rozpracoval ve slovníkovém hesle s názvem *Opce v právu mezinárodním*.⁴² Problematiku změn státního občanství osob, usazených na okupovaném, anektovaném, nebo cedovaném území si V. Vochoč zvolil i za téma své habilitační práce. Tu v r. 1930 předložil na pražské právnické fakultě pod názvem *Klausule opční do mírové konference pařížské v r. 1919-1920*. Jeho ambicí bylo získat po úspěšné habilitaci funkční místo řádného profesora a dále se věnovat výuce v oblasti mezinárodního práva. Vochočova habilitační práce vyšla v Praze i knižně, a to nákladem *Knihovny věd právních a státních* jako sedmý svazek státovědecké edice.⁴³ Zatímco se svých dřívějších pracích se V. Vochoč zabýval zejména otázkou určení státního občanství v případech, kdy ke změnám státních hranic docházelo v důsledku mírových dohod uzavřených s poraženým Německem, Rakouskem, Maďarskem, resp. s Bulharskem a s Tureckem, ve své habilitační práci si dal za cíl nastínit historický vývoj této problematiky až do r. 1919. Svoji habilitační práci rozdělil do dvou částí. První je věnována obecným teoretickým otázkám nabývání státního občanství v případech, kdy dochází ke změnám státního území. Autor v této souvislosti detailně analyzoval jak francouzskou, tak i britskou praxi co se týče nakládání s obyvatelstvem v případech okupace, resp. anexe.⁴⁴ Dále věnoval pozornost institutu kolektivní naturalizace, tj. nástroji příznávajícímu státní občanství všem obyvatelům nově nabytého území. Ve vztahu ke kolektivní naturalizaci argumentoval v tom smyslu, že se jedná výlučně o institut vnitrostátního práva. Současně se vymezil proti těm soudobým autorům, považujícím kolektivní naturalizaci za nástroj, náležející do oblasti práva mezinárodního.⁴⁵ Ve druhé části své habilitační práce se V. Vochoč věnoval opční klauzuli jako instrumentu, kterým je řešena příslušnost obyvatelstva při změně suveréna nad určitým územím. Analyzoval přitom historické příklady takových opčních klauzulí, jejichž precedenty sahají až do doby stoleté války mezi Anglií a Francií (využití práva opce při dobytí Bordeaux francouzskými vojsky v r. 1451). Dále uvádí řadu příkladů opčních klauzulí v mírových smlouvách, uzavřených v 17. a 18. století. Přelom v chápání opce přinesla Deklarace práv člověka a občana, která implikuje posun chápání opce směrem k právu sebeurčení jednotlivce. Tento posun autor demonstroval na řadě příkladů, jakým byla např. úprava občanství při vzniku samostatné Belgie (1830) a Lucemburska (1839), resp. při vzniku jednotné Itálie (1861) a Německa (1871). V. Vochoč byl se spisem *Klausule opční do mírové konference pařížské v r. 1919-1920* na pražské právnické fakultě habilitován v r. 1933. Od té doby na této fakultě vedl přednášky z mezinárodního práva.

Posledním dílem, které bych v bibliografické části rád zmínil, je účast V. Vochoče na vydání *Pocty k šedesátým narozeninám univerzitního profesora Antonína Hobzy*. V. Vochoč byl nejenom jedním z editorů tohoto díla, ale sám do něj přispěl i statí, nazvanou *Uznání Sovětského Ruska*.⁴⁶ Uvedený příspěvek byl nejenom aktuální, ale také velmi blízký adresátovi *Pocty*, který se o diplomatické uznání sovětského státu ze strany Československé republiky dlouhodobě zasazoval. V době vydání *Pocty* kulminovala vlna diplomatických uznání Sovětského svazu ze

⁴¹ Srov. VOCHOČ, V. Odzbrojení. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek IV.*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1938, s. 570-580.

⁴² Toto slovníkové heslo zahrnovalo jak téma opce z hlediska práva soukromého (autorem byl Václav Joachim), tak i Vochočovo pojednání o opci z hlediska mezinárodního práva veřejného.

⁴³ Srov. VOCHOČ, V. *Klausule opční (do mírové konference pařížské r. 1919-1920)*, Praha: Knihovna věd právních a státních, 1930.

⁴⁴ Ibid, s. 14-20.

⁴⁵ Ibid, s. 49-59.

⁴⁶ Srov. VOCHOČ, V. Uznání Sovětského Ruska. In: SATURNÍK, T., TUREČEK, J., VOCHOČ, V., VOŠTA, L. (eds.): *Pocta k šedesátým narozeninám univerzitního profesora Antonína Hobzy*, Praha: Nákladem Bursíka & Kohouta, 1936, s. 98-117.

strany těch států, které do té doby sovětský režim buď uznávali jenom *de facto*, nebo s ním neudržovaly žádné vztahy na mezivládní úrovni. Republikánský režim ve Španělsku navázal diplomatické styky se Sovětským svazem v červenci 1933. V listopadu 1933 byl sovětský režim diplomaticky uznán ze strany Spojených států amerických. V letech 1934 až 1935 uznalo Sovětský svaz Maďarsko, Rumunsko, Bulharsko, Československo, Albánie a Belgie. Jediným státem našeho geografického prostoru, který ani v tomto období se Sovětským svazem nenavázal diplomatické styky, byla Jugoslávie. V. Vochoč ve své stati analyzoval vývoj mezinárodních vztahů, který procesu uznání sovětského režimu předcházela. Současně podal detailní popis různých forem spolupráce mezi Sovětským svazem a evropskými státy v předchozím období. Vochočův příspěvek do *Poety k šedesátým narozeninám univerzitního profesora Antonína Hobzy* je nejenom výsledkem nesmírně pečlivé analýzy dostupných dokumentů, ale také významným dobovým svědectvím o stavu mezinárodního práva v polovině třicátých let minulého století.

I přes obsáhlou publikační činnost se V. Vochoč v meziválečném období řádným profesorem nestal. Během válečného období usiloval o emigraci do Spojených států amerických a o místo profesora na jedné z amerických univerzit.⁴⁷ Ani toto úsilí se nesetkalo s úspěchem. V poválečném Československu již nastupující komunistický režim jeho působení v akademické sféře nedovolil.

IV. ODKAZ

Témata, kterým se V. Vochoč ve své odborné činnosti věnoval, jsou s ohledem na současné dění na mezinárodní scéně opět aktuální. Problematika anexe cizího území a s tím spojené problémy státního občanství se staly zejména v návaznosti na události na Ukrajině opět předmětem rozsáhlé diskuse. Je proto pochopitelné, že Vochočova díla jsou i v současnosti čtena a citována, a to nejenom v odborných textech, ale i v kvalifikačních pracích. Skutečností ovšem je, že jak obsah pramenů práva, tak i nauka mezinárodního práva se v poválečném období natolik změnila, že jeho statě k těmto tématům jsou již ve vztahu k současným událostech použitelné jenom velice omezeně. Odkaz odborného díla, který V. Vochoč zanechal, tedy dle mého soudu spočívá jinde.

Tímto odkazem je především fakt, že autor předkládá analýzu zkoumaného problému nejenom úzce z perspektivy specifického odvětví práva, ale komplexně s ohledem na právo jako celek. Příkladem může být slovníkové heslo o exteritorialitě, které najdeme v prvním svazku *Slovníku veřejného práva československého*.⁴⁸ Autor zde na prvním místě objasňuje různé teorie, vysvětlující vynětí (exempci) diplomatických zástupců cizích států z povinností, uložených právními předpisy hostitelského státu. Protože bylo slovníkové heslo napsáno ještě před přijetím klíčových mezinárodních úmluv, upravujících v současnosti problematiku diplomatických výsad (Vídeňská úmluva o diplomatických stycích z r. 1961 a Vídeňská úmluva o konzulárních stycích z r. 1963), vycházel autor při pozitivním vymezení poměru diplomatických zástupců k právnímu řádu hostitelského státu zejména z právního obyčeje. Autor se ovšem ve svém výkladu neomezuje na zkoumání pramene práva mezinárodního, ale podává i analýzu problematiky z hlediska jiných disciplín veřejného práva. Na prvním místě se jedná o výklad o procesní exempci, kterou diplomatickým zástupcům cizích států přiznávají jak předpisy trestního, tak i některé předpisy civilního procesního práva.⁴⁹ Současně se V. Vochoč ve své stati velice detailně věnoval otázce, do jaké míry jsou na diplomatické zástupce aplikovatelné veřejnoprávní předpisy Československé republiky, upravující vztahy hmotného práva – na např. v oblasti daňového a celního práva, právní úpravy pošt a telekomunikací, silničního provozu apod. Stejně tak i ve slovníkovém heslu o diplomatických zástupcích

⁴⁷ Srov. HÁJEK, A., op. cit., s. 73.

⁴⁸ Srov. VOCHOČ, V. Exteritorialita. In: op. cit., s. 571-594.

⁴⁹ Ibid, s. 580.

konstatuje, že „*diplomacie jest v každém dnešním státě organisována jako část řádné správy státní, a též stálí diplomatictí zástupci jsou k poměru ke svému státu státními úředníky správními, jichž dosazení v úřad, práva a povinnosti, změna a skončení služebního poměru jest ve státě upravováno organizačními předpisy jeho práva úřednického.*“⁵⁰ Vedle výkladu o postavení diplomatických zástupců v pramenech mezinárodního práva je značná část jeho slovníkového hesla věnována výkladu vnitrostátní úpravy a praxe v oblasti státní služby diplomatických zástupců. Výklad má tedy klíčový přesah i do oblasti správního práva a představuje v současnosti cenný základ pro studium historického vývoje zahraniční služby u nás. Klíčovým odkazem, který V. Vochoč svým dílem dnešní právní nauce dle mého soudu zanechal, je nutnost analýzy zkoumaného problému z perspektivy práva jako uceleného normativního systému. Vochoče proto můžeme považovat za jednoho z raných proponentů konceptu *jednoty práva* u nás.

Dalším odkazem, který V. Vochoč ve svém díle zanechal, byla jeho znalost zahraničních právních úprav ve zkoumané oblasti. Ve své habilitační práci *Klauzule opční do mírové konference pařížské v r. 1919-1920* podává téměř vyčerpávající přehled praxe Spojených států amerických při nakládání s obyvatelstvem nově nabytých území – konkrétně v případě koupě Louisiany od Francouzské republiky (1803), cese území Floridy Španělským královstvím (1819), anexe Republiky Texas (1845), Portorika (1989) a Havaje (1900).⁵¹ Vochoč zde pracuje nejenom s legislativními akty Kongresu, ale současně podává detailní analýzu existující judikatury amerických soudních instancí k případům kolektivní naturalizace. Také ve své stati o *Uznání Sovětského Ruska* se neomezuje jenom na analýzu právních vztahů z perspektivy Československé republiky. Podává přehled bilaterálních smluv o obchodní spolupráci, které různé evropské státy uzavřely se Sovětským svazem v průběhu dvacátých let minulého století (Velká Británie a Itálie v r. 1921, Československo v r. 1922, Dánsko v r. 1923 atd.).⁵² Detailně se přitom věnuje obsahu britsko-sovětské obchodní dohody z r. 1921, která předpokládala vyslání úředních osob (*official agents*) na území druhé smluvní strany za účelem jednání s úřady a ochrany zájmu příslušníků vysílající strany. Obchodní dohoda přitom těmto osobám garantovala nedotknutelnost a osvobození od daní. Současně stanovila, že s pasy, průkazy totožnosti, plnými mocemi a podobnými listinami, vydanými jednou smluvní stranou pro obchodní účely, má druhá smluvní strana nakládat jako by se jednalo o úřední listiny, vydané exekutivou uznaného státu.⁵³ V. Vochoč se ovšem ve své stati neomezil jenom na výklad jednotlivých ustanovení dohody, ale věnoval se i praxi britských soudů při její aplikaci a to zejména s ohledem na zacházení s akty sovětské vlády ve věcech vyvlastnění majetku.⁵⁴ Vochočova stať je dokladem toho, že zájem právní nauky o právní systémy *common law* u nás není výlučně produktem vývoje uplynulých tří desetiletí. Již prvorepubliková právní nauka jevila o anglo-americký právní systém intenzivní zájem a pokládala jeho studium za integrální součást akademické práce.

Na tomto místě bych ještě rád zmínil poslední aspekt Vochočova díla, který považuji pro dnešní právní nauku za důležitý. Tím je přehled o aktuální literární produkci v zahraničí a intenzivní práce s dobovými zahraničními zdroji. Nauka posledních desetiletí měla pravidelně tendenci k adoraci prvorepublikové literatury. Ta přitom jevila velice intenzivní zájem o aktuální odbornou literární produkci v jiných evropských zemích. I na tomto místě lze uvést jako příklad Vochočovo slovníkové heslo o exterritorialitě z r. 1929.⁵⁵ Autor v něm prokazuje obdivuhodnou orientaci v literatuře k tématu, která vyšla v průběhu několika posledních let. Odkazuje např. na druhé vydání díla barona A. de Heykinga *L' exterritorialité*, které vyšlo

⁵⁰ Srov. VOCHOČ, V. Diplomatictí zástupci. In: op. cit., s. 379.

⁵¹ Srov. VOCHOČ, V. *Klauzule opční*, s. 25-49.

⁵² Srov. VOCHOČ, V. *Uznání Sovětského Ruska*, s. 101-103.

⁵³ *Ibid.*, s. 101.

⁵⁴ *Ibid.*, s. 111.

⁵⁵ Srov. VOCHOČ, V. *Exterritorialita*. In: op. cit., s. 571-594.

v pařížském vydavatelství Librairie Arthur Rousseau v r. 1926.⁵⁶ Stejně tak pracuje se zprávou Davida J. Hilla *Immunités diplomatiques et consulaires*, vypracovanou v r. 1927 pro Institut mezinárodního práva. Vochočův přehled o aktuální zahraniční literární produkci ovšem nebyl omezen jenom na literaturu frankofonní provenience. Ve svém slovníkovém hesle odkazuje také na třetí svazek díla Karla Neumeyera *Internationales Verwaltungsrecht*, který vyšel v Mnichově v r. 1926.⁵⁷ Jedná se o výjimečný – pokud ne o vůbec jediný – případ, kdy bylo tuzemskými autory vydání přelomového díla zakladatele mezinárodního práva správního reflektováno. Na tomto místě lze konstatovat, že již naše prvorepubliková odborná literatura držela krok s dobou a byla v kritické interakci se soudobou literaturou, publikovanou v zemích náležejících do velkých evropských právních tradic. Vochočovo dílo je dodnes živým důkazem této interakce, která reprezentuje jeden ze stěžejních odkazů jeho literárního díla.

V. ZÁVĚR

Vladimír Vochoč patřil mezi ty brilantní prvorepublikové právníky, pro které již v naší právní akademii po únoru 1948 nebylo místo. Jeho poválečný osud představuje memento toho, jak komunistická zvůle zcela cíleně likvidovala ty vzdělance, kteří disponovali jak mezinárodním přehledem, tak i hlubokou znalostí svého oboru, zahraničními kontakty a jazykovými znalostmi. Teprve po pádu komunistického režimu byl zájem o tuto osobnost s ohledem na jeho působení na marseillském konzulátu opět obnoven. Skutečností ovšem je, že v odborné právnické veřejnosti doposud nebyla památce této výjimečné postavy meziválečné právní nauky věnována větší pozornost. Cílem tohoto příspěvku bylo české a slovenské právnické veřejnosti osobnost V. Vochoče připomenout nejenom jako zachránce stovek uprchlíků, pronásledovaných nacistickým režimem, ale také jako meziválečného autora a akademika. Odkaz jeho literárního díla přitom spočívá zejména ve způsobu a hloubce zpracování zkoumaných témat. Autor v nich předmět svého zájmu zkoumá nikoliv z úzké perspektivy jediné právní disciplíny, ale z perspektivy práva jako uceleného systému. Současně pracuje s hlubokou znalostí zahraničních právních úprav a aktuální cizojazyčné literatury k tématu. Přihlášení se k tradicím prvorepublikové právní nauky znamená přihlášení se k přístupu, který V. Vochoč ve své literární činnosti sledoval. Je to odkaz, který nejenom vybízí, ale také zavazuje.

KLÍČOVÉ SLOVÁ

Prvorepubliková právní nauka; Vladimír Vochoč; mezinárodní právo.

KEY WORDS

Legal scholarship in the interwar Czechoslovak Republic; Vladimír Vochoč; international law.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. DE HEYKING, A. *L'exterritorialité*. 2. ed., Paris: Librairie Arthur Rousseau, 1926.
2. HÁJEK, A. JUDr. Vladimír Vochoč. Československý konzul v Marseille 1938 – 1941. Rigorózní práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2009 (vedoucí práce: Prof. PhDr. Jan Kuklík, CSc.).
3. HUDSON, M. The Corfu Channel Case. In: *American Bar Association Journal*, Roč. 34, č. 6 (1948), s. 467-470.
4. ISENBERG, S. *A Hero of our own. A story of Varian Fry*. Lincoln: iUniverse, 2021.

⁵⁶ První vydání tohoto díla pochází z r. 1889. Ve druhém vydání autor reagoval zejména na situaci po skončení první světové války, ale také na fenomén vzniku Sovětského Ruska a na nové legislativní akty ohledně exterritoriality v Turecku a v Egyptě.

⁵⁷ Srov. NEUMEYER, K. *Internationales Verwaltungsrecht. Dritter Band. Innere Verwaltung III*. München, Berlin und Leipzig: J. Schweitzer Verlag (Arthur Sellier), 1926.

5. LALAJ, A. Të fshehtat djegëse të incidentit të Kanalit të Korfuzit (The The thorny secrets of the Corfu Channel Incident). In: *Studime Historike*, č. 3/4 (2010), s. 87-115.
6. MARXOVÁ, A. „Soudil jsem jinak...“ – československý diplomat V. Vochoč mezi Spravedlivými. In: *Roš chodeš*, Roč. 78, č. 11 (2016), s. 14-15 a 23.
7. MOORE, B. *Survivors: Jewish Self-Help and Rescue in Nazi-Occupied Western Europe*. Oxford and New York City: Oxford University Press, 2010.
8. NEUMEYER, K. *Internationales Verwaltungsrecht. Dritter Band. Innere Verwaltung III*. München, Berlin und Leipzig: J. Schweitzer Verlag (Arthur Sellier), 1926.
9. VOCHOČ, V. *Mírové smlouvy 1919-1920*, Praha: Vydáno péčí Ministerstva školství a národní osvěty ve Státním nakladatelství, 1924.
10. VOCHOČ, V. Anekse. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek I*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1929, s. 69.
11. VOCHOČ, V. Cese územní. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek I*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1929, s. 154-155.
12. VOCHOČ, V. Delimitační komise. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek I*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1929, s. 329-333.
13. VOCHOČ, V. Diplomatičtí zástupci. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek I*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1929, s. 369-389.
14. VOCHOČ, V. Exteritorialita. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek I*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1929, s. 571-594.
15. VOCHOČ, V. *Klausule opční (do mírové konference pařížské r. 1919-1920)*, Praha: Knihovna věd právních a státních, 1930.
16. VOCHOČ, V. Odpovědnost státu (mezinárodně). In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek II*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1932, s. 1063-1073.
17. VOCHOČ, V. Opce v právu mezinárodním. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek II*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1932, s. 1182-1193.
18. VOCHOČ, V. Přístavní pásma československá v Hamburku a Štětíně In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek III*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1934, s. 698-707.
19. VOCHOČ, V. Odzbrojení. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., HOETZEL, J., WEYR, F., LAŠTOVKA, K. (eds.): *Slovník veřejného práva československého. Svazek IV*, Brno: Nakladatelství Polygrafia a Rudolf M. Rohrer, 1938, s. 570-580.
20. VOCHOČ, V. Uznání Sovětského Ruska. In: SATURNÍK, T., TUREČEK, J., VOCHOČ, V., VOŠTA, L. (eds.): *Pocta k šedesátým narozeninám univerzitního profesora Antonína Hobzy*, Praha: Nákladem Bursíka & Kohouta, 1936, s. 98-117.

KONTAKTNÍ ÚDAJE AUTORA

prof. JUDr. Jakub Handrlica, Ph.D., DSc.

profesor správního práva

Univerzita Karlova

Právnická fakulta, Katedra správního práva a správní vědy

Nám. Curieových 7, 116 40 Praha 1, Česká republika

Telefónne číslo: +420 221 005 312

E-mail: jakub.handrlica@prf.cuni.cz